

Josip Šalković

KAŽNJIVA DJELA PROTIV POSEBNIH OBVEZA (KANN. 1392-1396)

Izv. prof. dr. sc. Josip Šalković

KBf – Zagreb

UDK: 348.51/.55 : 348.41/.42

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 06.11.2011.

Autor u radu komentira odredbe *Zakonika kanonskoga prava* iz 1983. koje se odnose na kažnjiva djela protiv posebnih obveza: 1. Kažnjivo djelo trgovine ili poslovanja od strane klerika ili redovnika (kan. 1392); 2. Kažnjivo djelo kršenja obveza nametnutih kaznom (kan. 1393); 3. Kažnjivo djelo pokušaja sklapanja ženidbe od strane klerika ili redovnika (kan. 1394); 4. Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi (kan. 1395); 5. Kažnjivo djelo kršenja obveze prebivanja (kan. 1396); 6. Navođenje pokornika na grijeh protiv šeste Božje zapovijedi u činu ili prigodom ili pod izgovorom ispovijedi od strane svećenika (kan. 1387); 7. Povreda posebnih obveza službenika crkvenih sudova: a) od strane onoga tko sudi (kann. 1457, 1470, § 2; DC, čl. 75); b) od strane onoga tko zastupa i brani (kann. 1488-1489; DC, čl. 110-111). Izričaj *kažnjiva djela protiv posebnih obveza* upućuje na kršenje točno određenih posebnih obveza koje proizlaze iz životnoga staleža: klerika, laika i redovnika, ili iz zadaća pojedine crkvene službe u skladu s pravnim propisima. Kako bi se moglo govoriti o kažnjivome djelu protiv posebnih obveza, potrebno je da u isto vrijeme postoje tri elementa: objektivni element (izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi), subjektivni element (velika moralna odgovornost) i pravni ili zakonski element (kanonska kaznena mjera). U posljednje su vrijeme posebno kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi počinjena s maloljetnicima bila predmetom ozbiljnih rasprava u kanonskome pravu, kao i posljedica negativnoga odjeka javnoga mišljenja i sablazni među vjernicima.

Ključne riječi: *Zakonik kanonskoga prava* iz 1983., kaznene mjere u Crkvi, kažnjiva djela protiv posebnih obveza, crkvena služba, klerik, laik, redovnik.

* * *

Uvod

Kazneno pravo u *Zakoniku kanonskoga prava* iz 1983. smješteno je u pretposljednju VI. knjigu naslova *Kaznene mjere u Crkvi* (kann. 1311-1399).¹ Šesta knjiga *Zakonika* sadržava 89 kanona koji se dijele na dva dijela: 1. *Općenito o kažnjivim djelima i kaznama* (kann. 1311-1363); 2. *Kazne za pojedinačna kažnjiva djela* (kann. 1364-1399). *Dio I.* sačinjava temeljno kazneno pravo jer se raspravlja općenito o kažnjivim djelima i kaznama i obuhvaća 6 naslova² u kojima se nalaze opća načela kanonsko-kaznenoga uređenja. *Dio II.* iznosi različite pretpostavke kažnjivih djela koja predviđa opći zakon Crkve i određuje kazne za svako kažnjivo djelo. Drugi dio podijeljen je na 7 naslova: 1) Kažnjiva djela protiv vjere i jedinstva Crkve (kann. 1364-1369); 2) Kažnjiva djela protiv crkvenih vlasti i slobode Crkve (kann. 1370-1377); 3) Protupravno prisvajanje crkvenih služba i kažnjiva djela u njihovu vršenju (kann. 1378-1389); 4) Zlodjelo potvore i krivotvorenja (kann. 1390-1391); 5) Kažnjiva djela protiv posebnih obveza (kann. 1392-1396); 6)

¹ Komentar VI. knjige *Zakonika, Kaznene mjere u Crkvi* (kann. 1311-1399) vidi: RAZNI AUTORI, *Codice di diritto canonico*, (a cura della Redazione di Quaderni di diritto ecclesiale), Milano, 2001., 1039-1101; RAZNI AUTORI, *Il processo penale canonico*, (a cura di Z. Suchecki), Roma, 2003.; RAZNI AUTORI, *Le sanzioni nella Chiesa*. XXXIII Incontro di Studio. Abbazia di Maguzano – Lonato (Brescia) 1-5. lipnja 1996., Milano, 1996.; RAZNI AUTORI, *De las sanciones en la Iglesia*, u: INSTITUTO MARTIN DE AZPILCUETA – FACULTAD DE DERECHO CANONICO UNIVERSIDAD DE NAVARRA, *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, IV/1, Baranain (Navarra), 2002., 221-598; Alphonse BORRAS, *Les Sanctions dans l'Eglise*, Paris, 1990.; Antonio CALABRESE, *Diritto penale canonico*, Milano, 1990.; Luigi CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, II, Roma, 1996., 581-692; Velasio DE PAOLIS, Libro VI: *Le sanzioni nella Chiesa*, u: *Il nuovo Codice di diritto canonico*, Torino, 1985., 242-267; Velasio DE PAOLIS, *De Sanctionibus in Ecclesia. Animadversiones in Librum VI*, Roma, 1986.; Velasio DE PAOLIS, *Le Sanzioni nella Chiesa* (kann. 1311-1399), u: RAZNI AUTORI, *Il diritto nel mistero della Chiesa*, III, (a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico), Roma, 1992., 431-535; Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *Le Sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma, 2008.; Zbigniew SUCHECKI, *Le sanzioni penali nella Chiesa; Parte I. I delitti e le sanzioni penali in genere* (kann. 1311-1363), Città del Vaticano, 1999.; Angelo Giuseppe URRU, *Sanzioni penali nella Chiesa*, Roma, 1996.; Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, Venezia, 2008.; Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Đakovo, 2004.

² 1) Kažnjavanje kažnjivih djela općenito (kann. 1311-1312); 2) Kazneni zakon i kaznena zapovijed (kann. 1313-1320); 3) Podložnik kaznenih mjera (kann. 1321-1330); 4) Kazne i ostala kažnjavanja (kann. 1331-1340); 5) Primjenjivanje kazna (kann. 1341-1353); 6) Prestanak kazna (kann. 1354-1363).

Kažnjiva djela protiv ljudskog života i slobode (kann. 1397-1398); 7) Opća odredba (kan. 1399).

Naslov rada *kažnjiva djela protiv posebnih obveza* (kann. 1392-1396) odgovara V. naslovu, 2. dijelu VI. knjige *Zakonika*. Izričaj *kažnjiva djela protiv posebnih obveza* upućuje na kršenje točno određenih posebnih obveza koje proizlaze iz životnoga staleža: klerika (usp. kann. 273-289), laika i redovnika, ili iz zadaća pojedine crkvene službe u skladu s pravnim propisima. Kako bismo mogli govoriti o kažnjivome djelu protiv posebnih obveza, potrebno je da u isto vrijeme postoje tri elementa: objektivni element (izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi), subjektivni element (velika moralna odgovornost) i pravni ili zakonski element (kanonska kaznena mjera).³

Većina kažnjivih djela protiv posebnih obveza nalazi se unutar V. naslova, 2. dijela VI. knjige *Zakonika* kao što su: 1. Kažnjivo djelo trgovine ili poslovanja od strane klerika ili redovnika (kan. 1392); 2. Kažnjivo djelo kršenja obveza nametnutih kaznom (kan. 1393); 3. Kažnjivo djelo pokušaja sklapanja ženidbe od strane klerika ili redovnika (kan. 1394); 4. Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi (kan. 1395): a) Kažnjivo djelo priležništva (kan. 1395, § 1); b) Kažnjivo djelo sablažnjivog stanja (kan. 1395, § 1); c) Kažnjivo djelo počinjeno s upotrebom prisile ili prijetnje (kan. 1395, § 2); d) Kažnjivo djelo počinjeno javno (kan. 1395, § 2); e) Kažnjivo djelo počinjeno s osobom mlađom od 16 (odnosno 18) godina (kan. 1395, § 2); 5. Kažnjivo djelo kršenja obveze prebivanja (kan. 1396). Izvan V. naslova, 2. dijela VI. knjige *Zakonika* nalazimo također neka kažnjiva djela koja proizlaze iz nekih posebnih obveza kao što su: 1) Navođenje pokornika na grijeh protiv šeste Božje zapovijedi u činu ili prigodom ili pod izgovorom ispovijedi od strane svećenika (kan. 1387); 2) Povreda posebnih obveza službenika crkvenih sudova: a) Povreda zakona od strane onih koji sude (kann. 1457, 1470, § 2; DC, čl. 75); b) Povreda zakona od strane onih koji zastupaju i brane stranke u postupku (kann. 1488-1489; DC, čl. 110-111).

3 O elementima kažnjivog djela vidi: Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Đakovo, 2004., 26-29.

Većina upravo nabrojenih kažnjivih djela odnosi se na životni stalež klerika i redovnika, a izuzetak je kan. 1393 koji se primjenjuje na bilo kojega vjernika koji je već kazneno sankcioniran, pa tako i na vjernika laika.⁴ Broj kažnjivih djela koja su konfigurirana kao kršenje posebnih obveza posvećenih službenika i redovnika smanjen je s četrnaest kanonskih jedinica iz *Zakonika kanonskog prava* iz 1917., kann. 2376-2389, na sadašnjih četiri iz kann. 1392 i 1394-1396 važećeg *Zakonika*. Takav rez ispravno je učinjen jer neka kaznena djela više nemaju nikakva smisla, kao npr. nenošenje tonzure.⁵

Budući da naslov rada obuhvaća više kažnjivih djela protiv posebnih obveza i budući da svako kažnjivo djelo zahtijeva širi pojedinačni pristup i znanstveni komentar, u radu se komentiraju kanonske odredbe o kažnjivim djelima protiv posebnih obveza na način da čitatelju pruže osnovno znanje o kažnjivim djelima protiv posebnih obveza, mogućim počiniteljima te kaznenim mjerama.

1. Kažnjivo djelo trgovine ili poslovanja od strane klerika ili redovnika (kan. 1392)

Zakonodavac u kan. 286 važećeg *Zakonika* zabranjuje klericima bavljenje, osobno ili preko drugih, bilo na svoju bilo na tuđu korist, poslovanjem ili trgovinom. Zabrana ne obuhvaća samo dijecezanske klerike⁶ nego, na temelju kan. 672, i redovnike.⁷ Zabrana ipak nije apsolutna jer je moguće dobiti dopuštenje zakonite crkvene vlasti prema odredbi kan. 286. Zakonodavac u kan. 286 vrlo općenito govori o zabrani poslovanja ili trgovine. »Poslovan-

4 N. Škalabrin u komentaru kažnjivih djela protiv posebnih obveza govori da se »tri odnose na klerike i redovnike (kann. 1392; 1394-1395), jedno napose na klerike, ali bi se moglo odnositi i na nekog laika (kan. 1396), a jedno bez razlike i na klerike i na laike (kan. 1393)«. Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 171. Valja napomenuti da se povreda zakona od strane onih koji sude (usp. kann. 1457, 1470, § 2), koji zastupaju i brane stranke u postupku (kann. 1488-1489) može dogoditi od klerika, laika i redovnika.

5 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, Venezia, 2008., 459.

6 S izuzetkom trajnih đakona u smislu kan. 288 *Zakonika*: »Trajne đakone ne obvezuju propisi kann. 284, 285, §§ 3 i 4, 286, 287, § 2, osim ako krajevno pravo određuje nešto drugo.«

7 Zabranom nisu obuhvaćeni neklerički članovi svjetovnih ustanova posvećenog života kao ni članovi društava apostolskog života, u svjetlu uskog tumačenja koje se ima primijeniti u kaznenom smislu, premda kan. 739 uz moguće izuzetke, obveze svih posvećenih službenika proteže i na članove društava apostolskog života. Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 459.

je ili trgovina ipak se razlikuje po predmetu djelatnosti, kao npr. poslovanje ili trgovačka djelatnost povezana s industrijskim ili zanatskim poduzetništvom, s poljoprivredom i sl.; s mogućnošću zapošljavanja radne snage potrebne za proizvodnju i prodaju plodova, osnivanje tvrtki za promet nekretnina ili društva za uvoz-izvoz, kupoprodajnih dućana ili tvrtki za tržišnu djelatnost, odnosno stručnih usluga na području osiguranja, financija, burzovnih transakcija i općenito špekulantskih poslova, bilo za vlastiti interes ili za interes drugih.«⁸ U kan. 286 stavlja se naglasak *bilo na svoju bilo na tuđu korist*, tako da se zabrana ne proteže kad se u ime pravne osobe koju se zastupa obavlja poslovanje ili trgovina prema pozitivnim propisima državnog i kanonskog uređenja. Poslovanje i trgovina jesu djelatnosti koje su *strane* i *neprimjerene* kleričkom (kan. 285, § 2) i redovničkom životu. Naime lik klerika, redovnika – poduzetnika ili trgovca – ne odgovara liku službenika Crkve.⁹ B. F. Pighin u komentaru kan. 1392 napominje da u zabranu poslovanja ili trgovine, prema kan. 286, ne ulazi obična kupovina pokretnina ili nekretnina, posjedovanje dionica ili mjenica kao investicijskoga sredstva, u poslovima koja nalažu pravila dobrog gospodarenja imovinom, a što je poželjno obavljati preko bankarskih ustanova. Isto tako u zabranu ne ulaze pojedini poslovi karitativne ili misijske naravi i *neprofitni* poslovi, pa makar oni bili institucionalizirani sa svrhom pružanja pomoći i solidarnosti. Zabrana pak obuhvaća upravljanje klerika tvrtkom, poduzećem koje je naslijeđeno kao obiteljsko dobro. Upravljanje takvim poslovnim subjektima mora se povjeriti laicima.¹⁰

Protiv onih koji prekrše zabranu poslovanja ili trgovine određena je u kan. 1392 obvezatna kazna *ferendae sententiae* razmjerna težini kažnjivog djela: »neka se kazne prema težini kažnjivog djela«. U kan. 1392 zakonodavac upotrebljava glagol *baviti se (exercere)*, zbog čega kažnjivo djelo postoji samo u slučaju da se klerik, redovnik ili redovnica (kan. 606) obično posvete spo-

8 Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 460; Antonio CALABRESE, *Diritto penale canonico*, Milano, 1990., 343.

9 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 461, bilješka 230.

10 Usp. *Isto*, 461.

menutim zabranjenim aktivnostima.¹¹ Kvalitativna i kvantitativna neodređenost kaznene mjere konkretno se povezuje s različitom težinom počinjenog djela. Gradacija se izričito navodi u tekstu kanona (»prema težini kažnjivoga djela«), a povezuje se s različitom razinom nečasnosti promatrane djelatnosti (npr. bitna razlika postoji između upravljanja malom tvrtkom od vođenja porno-shopa...), o upornosti kojom počinitelj nastavlja tu svoju djelatnost unatoč *opomenama* mjerodavnog poglavara i o težini sablazni koja se u kršćanskoj zajednici tom djelatnošću izaziva.¹²

2. Kažnjivo djelo kršenja obveza nametnutih kaznom (kan. 1393)

Vjernik (klerik, laik, redovnik) kojemu je izrečena kaznena mjera dužan je postupati, djelovati u skladu s kaznenom odredbom sve do prestanka kazne, npr. smrću krivca, istekom vremena, potpunim izvršenjem kazne, ukinućem kaznenog zakona, zastarom, zakonitim otpuštanjem kazne (usp. kann. 1354-1363).¹³ Osuda na kaznu zbog kršenja zakona ili zapovijedi nosi sa sobom obdržavanje odnosnih nameta i zabrana. »Kazna obvezuje krivca svagdje, i kad prestane pravo onoga koji je kaznu ustanovio ili izrekao, osim ako je izričito određeno što drugo« (kan. 1351). Kan. 1393 konfigurira materijalni element kršenja obveze izdržavanja izrečene kazne. To se kazneno djelo, dakle, pridodaje prvobitnom i dobiva na relevantnosti. Time što se ne podvrgava izrečenim kaznenim mjerama, počinitelj pokazuje prkosni i izazivački stav prema crkvenoj vlasti. Neopravdano zanemarivanje obveze izdržavanja kazne predstavlja i očitu ustrajnost u kažnjivu ponašanju i odbijanje puta popravka, što u zajednici vjernika može izazvati i sablazan većih razmjera.¹⁴

Tko dakle hotimice ne ispunjava kaznenu mjeru, čini novo kažnjivo djelo, koje se može kazniti naknadnom kaznenom mjerom: »može se kazniti pravednom kaznom«. Riječ je o kazni *ferendae*

11 Usp. Luigi CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, II, Roma, 1996., 683.

12 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 461.

13 O prestanku kazna vidi: Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 112-126.

14 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 462.

sententiae neodređena trajanja što znači da je sloboda odlučivanja mjerodavna poglavara vrlo široka. Isključena je pretpostavka izricanja trajnih kazni (usp. kan. 1349), no nije zatvoren put primjene *cenzura* (izopćenja, zabrane bogoslužja, obustave).¹⁵ Primjena *cenzura* izvodi se iz načela postupnosti i proporcionalnosti kazni čija je svrha postizanje učinka (usp. kan. 1341).

B. F. Pighin u komentaru kan. 1393 napominje kako Crkva ne raspolaže nekim vanjskim aparatom kojim ona može prekršitelja prisiliti na izdržavanje izrečene kazne, kao npr. zatvor, ustanova s programima za preodgoj, nadzor nekog tijela ili osobe. Crkvena vlast obvezuje na izdržavanje kazne na vanjskoj razini, što predstavlja društveni odgovor na počinjeno djelo, pozivajući se uglavnom, kada je riječ o počinitelju, na njegovu savjest i preispitivanje, radi pravednosti i ispravljanja prouzročene sablazni (usp. kan. 1341). U tom kontekstu treba promatrati i kan. 1393, koji je sasvim nov u odnosu na prethodnu kanonsku kodifikaciju.¹⁶

3. Kažnjivo djelo pokušaja sklapanja ženidbe (kan. 1394)

Klerici latinske Crkve vezani su obvezom celibata (usp. kan. 277). Riječ je o čisto crkvenom zakonu ukorijenjenom u tradiciji još od najranijega razdoblja kršćanstva, iako s određenim varijantama u formulaciji, a poglavito u njegovoj stvarnoj primjeni tijekom stoljeća.¹⁷ Istočne Crkve, uključujući i katoličke, s time u svezi imale su drukčiji razvojni put.¹⁸ Redovnici su pak vezani evanđeoskim zavjetom potpune uzdržljivosti u celibatu (usp. kan. 599). Važeći *Zakonik*, za razliku od prijašnjega *Zakonika*, u kan. 277, govoreći o obvezi »celibata«, više ne koristi termin »čistoća« – što je vrlina općenito svojstvena životu vjernika pa i u braku, nego koristi izraz »savršeno i trajno uzdržavanje«, što obuhvaća (savršeno) i neograničeno (traj-

15 O popravnim kaznama ili *cenzurama* vidi: Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 70-91.

16 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 462.

17 Usp. *Isto*, 463.

18 U njima se ustalio propis koji dopušta mogućnost uvođenja oženjenih osoba u đakonat i prezbiterijat. To pojašnjava odredba kan. 1453, § 2 *Zakonika kanona istočnih Crkava* kojim se prekršajem (deliktom) klerika smatra njegovo slavlje ženidbe ako mu je to »zabranjeno«, tj. nakon ređenja.

no) odustajanje od tjelesnih odnosa s drugim osobama, a kao osnova tvrdnje da je takav način života »za kraljevstvo nebesko« (Mt 19, 13). B. F. Pighin u komentaru kan. 1394 razloge obveze celibata u kleričkom životu sintentizira na sljedeći način: »on je dar Božji koji se prima kao osobit Gospodinov poziv; on je neprocjenjivo blago kršćanske zajednice; on je način na koji intenzivno živimo *in persona Christi capitis*, koji je kao čovjek bio neženja, ali istodobno zaručnik Crkve, prema kojoj je iskazivao potpunu i isključivu ljubav; on je izraz bezuvjetne predanosti posvećenog službenika obnašanju službe, uvijek spremnog služiti Božjem narodu, a da pri tom ne mora voditi računa o drugim vezama koje su i više nego legitimne za ženidbene drugove, a koje proizlaze iz ženidbene veze i obveze izgradnje vlastite obitelji«. ¹⁹

Iz zakona o celibatu proizlaze vrlo precizno definirane moralne dužnosti (kan. 277, §§ 2-3), pravne zabrane i kaznene mjere. Kan. 1087 određuje zapreku za sklapanje ženidbe za one koji su primili svete redove, ²⁰ a kan. 1088 precizira da za redovnike javni doživotni zavjet čistoće u redovničkoj ustanovi sačinjava zapreku za ženidbu (usp. kan. 599). Klerici i redovnici uključeni u kan. 1087 i 1088 pravno su nesposobni za sklapanje ženidbe. Ako bi se klerici i redovnici upustili u liturgijski čin slavljenja ženidbe, prevarivši mjero-davnu crkvenu vlast, oni bi samo pokušali ženidbu (usp. kan. 1087), ali ženidbu ne bi slavili. Jednako se tako govori o pokušaju ako bi oni sklopili građanski oblik ženidbe. U tim pretpostavkama nastaje kažnjivo djelo pokušaja ženidbe (kan. 1394). Kažnjivo se djelo ne nalazi u slavljenju ženidbe, koje je nemoguće zbog zapreke, nego u pokušaju. Međutim, pokušaj postoji samo kada se izvanjski ostvari oblik koji je po sebi prikladan za slavljenje ženidbe. Građanski oblik po sebi nije prikladan za slavlje ženidbe (usp. kan. 1059). Ipak kan. 1394 promatra kažnjivo djelo pokušaja ženidbe, makar se radilo samo i o građanskoj ženidbi. ²¹ Kako bi postojalo kažnjivo djelo pokušaja ženidbe, traže se određeni uvjeti: 1) kod pokušaja sklapan-

19 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 465.

20 Potrebno je naglasiti da je i udovac, koji je trajni đakon, podložan kan. 1087 te je stoga nesposoban za ženidbu.

21 Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma, 2008., 357-358.

ja ženidbe, privola dviju osoba mora biti prava ženidbena privola, koja je po naravi stvari dostatna, premda je pravno nedjelotvorna zbog postojanja ženidbene zapreke; 2) sklapanje ženidbe, kanonsko ili građansko, mora se obaviti u propisanom obliku.²² Kako bi se moglo govoriti o kažnjivom djelu pokušaja sklapanja ženidbe, potrebno je, tj. podrazumijeva se da su sveto ređenje ili redovničko zavjetovanje valjani, odnosno da postoje svi bitni elementi za valjanost svetog reda i redovničkog zavjetovanja. Kad bi sveto ređenje ili redovničko zavjetovanje bilo ništavno, kažnjivo djelo pokušaja sklapanja ženidbe ne bi postojalo jer bi manjkao objektivan element kažnjivosti djela.²³

Zakonodavac u kan. 1394 razlikuje kažnjivo djelo pokušaja ženidbe od strane klerika (§ 1) i redovnika (§ 2):

1. Pokušaj ženidbe od strane *klerika* uvijek sa sobom donosi kaznu obustave *latae sententiae*. U vezi s time predviđene su i druge kazne koje treba postupno primjenjivati, sve do otpusta iz kleričkog staleža. Ostale se kazne mogu primjenjivati samo uz dva uvjeta: ako je prekršitelj opomenut i ako se nije urazumio nego je nastavio činiti sablazan. Klerik koji bi pokušao sklopiti ženidbu prema odredbi kan. 194, § 1, 3°, po samom se pravu uklanja s crkvene službe.²⁴

2. Pokušaj se ženidbe od strane *redovnika* odnosi samo na redovnike koji nisu klerici i koji su položili doživotne zavjete. Ako redovnici nisu položili doživotne zavjete, nisu podložni zapreci. Za redovnike je predviđena kazna zabrane bogoslužja *latae sententiae*. Svakako treba spomenuti da su oni automatski otpušteni iz redovničke ustanove (usp. kan. 694).

Najdramatičniji epilog do kojega može doći zbog praktične nepopravljivosti stajališta i ponašanja kažnjene osobe sastoji se u trajnom otpuštanju iz kleričkog staleža (usp. kann. 290, 2° i 1336, § 1, 5°). Ova nesumnjivo bolna mjera može ponekad biti nužna radi

22 Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 173.

23 Usp. Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, 358.

24 Klerik koji pokuša sklopiti ženidbu, pa makar i samo svjetovnu, time si onemogućava primanje daljnjih stupnjeva svetoga reda kao i obnašanje onih koji su mu već podijeljeni (usp. kann. 1041, 3°; 1044, 3°). Nepodobnost (neregularnost) za primanje svetih redova vrijedi i za vjernika neklerika koji pokuša sklopiti ženidbu, a u tome ga onemogućava postojeći ženidbeni vez ili trajni javni zavjet položen u nekoj redovničkoj ustanovi ili je na isti način bila onemogućena žena s kojom je pokušao sklopiti ženidbu.

zaštite zajednice, kada je riječ o kleriku koji se pokazao potpuno nepogodnim i opasnim u obnašanju službi. Za otpuštanje iz kleričkog staleža potrebna je provedba sudskog procesa pri sudu koji tvore trojica ili petorica sudaca (usp. kan. 1425, § 2). No valja napomenuti da je Kongregacija za kler 18. travnja 2009. dobila posebnu ovlast razmatranja i predočavanja Svetom Ocu, radi odobrenja u posebnom obliku i odluke, slučajeva kaznenog otpuštanja iz kleričkog staleža (*in poenam*), s pripadajućim oprostom od obveza koje proizlaze iz ređenja, uključivši celibat, onih klerika koji su pokušali ženidbu, makar samo građansku, te koji se i nakon opomene ne urazume nego nastavljaju neuredan i sablažnjiv život (usp. kan. 1394, § 1); kao i klerika koji su krivci za teške izvanjske grijehе protiv šeste Božje zapovijedi (usp. kan. 1395, §§ 1-2) (*Okružnica*, br. 5, I. ovlast).²⁵

B. F. Pighin u komentaru kan. 1394 ističe kako se pokajanje počinitelja ne svodi samo na iskazivanje kajanja, pa makar i iskrenog, zbog počinjenog djela. Nužno je da klerik razriješi svoju situaciju ženidbenog tipa u kojoj se nevaljano nalazi; to, dakako, nije lako, poglavito ako je pokušaj sa stajališta civilnog suda sasvim ispravno sklopljena ženidba, sukladno važećim državnim propisima. U svakom slučaju, počinitelj mora provesti rastavu, što podrazumijeva civilnu sudsku rastavu, koja predstavlja osnovu za uklanjanje sablazni. Ako je pokušaj sklapanja ženidbe izvršen u kanonskom obliku, potrebno je da počinitelj pokrene parnicu za proglašenje ništavosti ženidbe prema postupku na temelju isprave (usp. kann. 1686-1688).²⁶

25 Usp. CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Litterae circulares*, 18. 4. 2009. (Prot. N. 2009 0556). *Okružnica* Kongregacije za kler odaslane je svim dijecezanskim biskupima u Republici Hrvatskoj iz Tajništva Hrvatske biskupske konferencije, dopisom br. 230/2009., od 11. svibnja 2009. Za prvu posebnu ovlast iz br. 5. *Okružnice* predviđen je sada *zakoniti upravni postupak*, koji moraju voditi klerici, sa zajamčenim pravom na obranu. Naime, u slučajevima pokušaja građanske ženidbe, konkubinata i drugih teških kaznenih djela protiv šeste Božje zapovijedi »kazna 'suspenzije' i nepravilnost u smislu kan. 1044, § 1, 3°.

26 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 468.

4. Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi (kan. 1395)²⁷

Kan. 1395 sadrži niz kažnjivih djela na temelju teškoga kršenja, pa i s izvanjske točke gledišta, šeste Božje zapovijedi: 1) priležništvo klerika (kan. 1395, § 1); 2) sablažnjivo stanje klerika (kan. 1395, § 1); 3) druga kažnjiva djela s posebnim otežavajućim okolnostima (kan. 1395, § 2) kao što su: a) upotreba prisile ili prijetnje, b) kažnjivo djelo počinjeno javno, c) kažnjivo djelo počinjeno s osobom mlađom od 18 godina.

Može izgledati čudno da Crkva posebnom strogošću određuje i kažnjava grijehе protiv šeste Božje zapovijedi, kada oni sigurno nisu najteži. Iz toga netko može izvući dojam o *seksofobiji* od strane Crkve.²⁸ Doista, premda je istina da grijesi protiv šeste Božje zapovijedi nisu najteži, ne može se nijekati da se ljudska slabost napose *ispoljava* na tom području. Možemo nadodati da čovjek svakog vremena teži tome da bude popustljiv u toj materiji, sve dotle da poprими velike nedostatke. U klericima i redovnicima, koji su vezani zakonom ili zavjetom celibata, ljudi osobito žele vidjeti lice Crkve i ispravan stav prema spolnosti kao daru.²⁹

Kan. 1395 u § 1 promatra, prije svega, klerika priležnika. Priležništvo jest trajni odnos s nekom osobom drugoga spola izvan ženidbe. Radi se o tome da neki klerik živi na supružnički način (*modo uxorio*) s nekom ženom s kojom nije oženjen. Kan. 1395, § 1 određuje i kažnjivo djelo klerika koji ustraje u *nekom drugom izvanjskom grijehu uz sablazan*, koji se razlikuje od priležništva: u toj se drugoj pretpostavci spominju riječi koje naglašavaju ustrajnost, sablazan i izvanjski grijeh (npr. incest, odnosi sa ženom (ili više žena) bez zajedničkoga života, preljub, homoseksualni odnos...). Za kažnjiva djela iz § 1 kan. 1395 predviđene su višestruke kazne. Prije

27 Više o kažnjivim djelima klerika protiv šeste Božje zapovijedi, odnosno o komentaru kan. 1395 vidi: Josip ŠALKOVIĆ, Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi (kan. 1395), u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.), 2, 247-273.

28 Problem *seksofobije* bio je postavljen i prigodom revizije *Zakonika* iz 1917. Razriješen je tako da je u biti zadržana vjernost prijašnjem zakonodavstvu. Usp. Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *La sanzioni nella Chiesa*, 359.

29 Usp. *Isto*.

svega, obvezatna obustava *ferendae sententiae*. Obustavi se mogu postupno dodati i druge kazne, ako klerik ustraje u kažnjivom djelu nakon opomene, sve do otpusta iz kleričkog staleža.³⁰

Kan. 1395, § 2 govori o drugim kršenjima šeste Božje zapovijedi, pod uvjetom da se ona odvijaju s određenim karakteristikama: a) nasilno, b) ili uz prijetnje, c) ili javno, d) ili s maloljetnikom mlađim od 16 (18) godina,³¹ bilo kojega spola, pa makar i uz njegov pristanak, neovisno o tome na kojemu je mjestu djelo počinjeno. Kaznene mjere predviđene za kažnjiva djela iz § 2 kan. 1395 jesu *ferendae sententiae*, neodređene, ali obvezatne. Ne treba nas čuditi što se one čine blažima od onih iz § 1, iako je riječ o objektivno težim djelima, već treba imati u vidu da crkveni sudac mora uzeti u obzir kazne koje su izrekle nadležne civilne sudske vlasti (kan. 1344, 2°). Uostalom, krajnja kazna može biti i otpust iz kleričkoga staleža, a ta se kazna izriče kao ishod sudskog postupka (kan. 1342, § 2),³² ali i upravnim postupkom na temelju posebne ovlasti dane Kongregaciji za kler, 18. travnja 2009.³³ Ako je kažnjivo djelo počinjeno s maloljetnikom, a počinitelj je *recidivist*, otpust iz kleričkoga staleža čini se pravednom kaznom.³⁴ Kad je riječ o kleriku redovniku koji bi počinio kažnjiva djela iz kan. 1395, § 2, zakonodavac u kan. 695, § 1, nakon što općenito govori o *otpuštanju* za kažnjiva djela iz kan. 1395, ostavlja poglavaru prosuditi je li otpuštanje prijeko potrebno »ili se na drugi način može dovoljno pobrinuti za popravak člana te za ponovnu uspostavu pravednosti i popravljjanja sablazni«.

30 Usp. *Isto*, 359-360. U kan. 1395, § 1 nisu izričito spomenuti klerici redovnici zato što ih zakonodavac spominje već u kan. 695, § 1 koji se referira na kan. 1395. U slučaju da se kazna primjenjuje na klerika redovnika ili člana svjetovne ustanove ili družbe apostolskoga života, treba dakle imati u vidu i kann. 695, § 1, 729 i 746, koji predviđaju upravno otpuštanje člana koji je kriv za kažnjiva djela o kojima se govori u kan. 1395, § 1 iz redovničke ustanove, svjetovne ustanove i družbe apostolskoga života.

31 Ivan Pavao II. objavio je 30. travnja 2001. apostolsko pismo u obliku motuproprija *Sacramentorum sanctitatis tutela (Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis)* u kojemu je dob od 16 godina iz kan. 1395, § 2 podignuta na 18 godina.

32 Usp. Velasio de PAOLIS – Davide CITO, *La sanzioni nella Chiesa*, 361.

33 Usp. CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Litterae circulares*, 18. 4. 2009. (Prot. N. 2009 0556), čl. 5, I. ovlast.

34 Usp. Antonio CALABRESE, *Diritto penale canonico*, 354.

Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovjedi počinjena s maloljetnicima bila su u posljednje vrijeme predmet ozbiljnih³⁵ i manje ozbiljnih rasprava, novinarskih članaka, kao i posljedica negativnog odjeka javnoga mišljenja i sablazni među vjernicima. Ni kazneno djelo klerika protiv šeste Božje zapovijedi počinjeno s osobom mlađom od 18 godina, ni teške kaznene mjere predviđene za počinitelja nisu novina u kanonskom pravu i životu Crkve, kako se ponekad u sredstvima društvenog priopćavanja želi prikazati.³⁶ Karakterističan je element ovog kažnjivoga djela sama starost žrtve (neovisno o tome je li maloljetnik na djelo pristao ili nije pristao).

Nakon proglašenja važećeg *Zakonika* Ivana Pavao II. je 30. travnja 2001., u obliku motuproprija *Sacramentorum sanctitatis tutela (Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis)*, precizno odredio najteža kažnjiva djela protiv čudoređa i u slavljenju sakramenata koja su u isključivoj mjerodavnosti Kongregacije za nauk vjere, kao i posebne procesne norme za proglašenje ili izricanje kanonskih kaznenih mjera. Kongregacija za nauk vjere poslala je 18. svibnja 2001. *Pismo* svim biskupima,

35 Usp. Thomas J. GREEN, Clerical sexual abuse of minors: some canonical reflections, u: *The Jurist*, 63 (2003.), 2, 366-425; Cristiano CAMPONI, *La tutela penale del minore nell'ordinamento canonico con particolare riferimento alla fattispecie sub can. 1395, § 2*, Roma, 2003.; John A. ALESANDRO, Canonical Delicts Involving Sexual Misconduct and Dismissal from the Clerical State. A Background paper, u: *Ius Ecclesiae*, 8 (1996.), 1, 173-192; James H. PROVOST, Offenses against the Sixth Commandment: Toward a canonical Analysis of Canon 1395, u: *The Jurist*, 55 (1995.), 632-663; Velasio de PAOLIS, Delitti contro il sesto comandamento, u: *Periodica*, 82 (1993.), 2, 293-316; Mario KATIĆ, *Delitti contro obblighi speciali nei Codici di diritto canonico del 1917 e del 1983: delitti contro il sesto comandamento*. (Excerptum ex dissertatione ad Doctoratum in Iure canonico), Rim, 2004.; Zbigniew SUCHECKI, La tutela penale dei minori presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora, u: *Apollinaris*, LXXIX (2006.), 3-4, 719-732; Francis CONSIDINE, Justice and Equity in Cases of Sexual Misconduct Involving priests, u: *Philippiniana Sacra*, 108 (2001.), 471-409; Frans DANEELS, L'investigazione previa nei casi di abuso sessuale di minori, u: RAZNI AUTORI, *Iustitia in caritate*, Roma, 2005., 499-506.

36 Treba napomenuti da je i prije 2001. godine Sveta Stolica donijela dokument u kojemu se bavila kaznenim djelom *pedofilije*. Dana 16. ožujka 1962. objavljena je Instrukcija *Crimen sollicitationis*, koju je odobrio Ivan XXIII., a objavio tadašnji Sveti uficij, danas *Kongregacija za nauk vjere*. Instrukcija *Crimen sollicitationis* bila je važan dokument kojim su dane »smjernice« za kanonske postupke kojima se prezbiteri sudionici nedjela pedofilije svode na laički stalež. Usp. SUPREMA SACRA CONGREGATIO SANCTI OFFICII, Instr. *Crimen sollicitationis* ad omnes patriarchas, archiepiscopos, episcopos aliosque locorum ordinarios »etiam ritus orientalis«: *De modo procedendi in causis sollicitationis* [a tutti i patriarchi, arcivescovi, vescovi e agli altri ordinari dei luoghi »anche del Rito orientale«; »Procedimento nelle cause di sollecitazione«], (16. III. 1962.), Tipografia Poliglotta Vaticana, 1962. Novinarski govor koji naglašava »po prvi put« površan je i promašen govor koji ne ide za donošenjem i otkrivanjem istine stvari nego za senzacionalizmom.

ordinarijima i patrijarsima *de delictis gravioribus* koje je potpisao tadašnji prefekt Kongregacije za nauk vjere kardinal Joseph Ratzinger. Svrha je Pisma isključivo praktična provedba normi *de gravioribus delictis*. Novi tekst normi *de gravioribus delictis* uz neke izmjene i dopune objavio je Benedikt XVI. 21. svibnja 2010.³⁷ Norme *de gravioribus delictis* donose određene proceduralne naglaske i novosti za kažnjivo djelo počinjeno s osobom mlađom od 18 godina.³⁸ Zakonodavac u važećem *Zakoniku* ne upotrebljava izričaj kažnjivo djelo pedofilije, kao što to možemo čuti i čitati u sredstvima društvenog priopćivanja, nego kažnjivo djelo klerika protiv šeste Božje zapovijedi učinjeno s osobom mlađom od 18 godina zato što kažnjivo djelo može imati oznaku: a) efeofilije (kažnjivo djelo klerika s mladićem od 16 do 18 godine života), b) hetero-

37 Usp. IOANNES PAULUS II., Litt. Ap. motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* datae quibus *Normae de gravioribus delictis* Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, (30. IV. 2001.), u: *Acta Apostolicae Sedis*, 93 (2001.), 11, 737-739; 785-788. *Normae de gravioribus delictis* Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis imaju dva djela: *I. Dio* Supstantivne norme (čl. 1-5); *II. Dio* Proceduralne norme (čl. 6-26), usp. www.bishop-accountability.org/resources/resource-files/churchdocs/SacramentorumAndNormaeEnglish.htm (1. prosinca 2008.). Dana 21. svibnja 2010. Kongregacija za nauk vjere donijela je određene promjene s obzirom na motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Usp. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, Lettera ai Vescovi della Chiesa cattolica e agli altri Ordinari e Gerarchi interessati circa le modifiche introdotte nella lettera apostolica motu proprio data *Sacramentorum sanctitatis tutela* (21. 5. 2010.), usp. www.vatican.va/resources/index_it.htm (1. rujna 2010.). O osvrtnu na motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* vidi: Tarcisio BERTONE, La competenza e la prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede. Procedure speciali, u: *Quaderni dello Studio Rotale*, 11 (2001.), 23-40; Velasio DE PAOLIS, Norme *de Gravioribus Delictis* riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede, u: *Periodica*, 91 (2002.), 2, 273-312; Brian FERME, Graviores delicta: the Apostolic Letter M. P. *Sacramentorum sanctitatis tutela*, u: *Il processo penale canonico*, Zbigniew Suchecki (ur.), Rim, 2003., 365-382; Gianfranco GHIRLANDA, Doveri e diritti nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici, u: *Periodica*, 91 (2002.), 1, 29-48; John JUKES, Canonical Considerations on the Motu Proprio [*Sacramentorum sanctitatis tutela*] signed by Pope John Paul IInd on the 30th April 2001, u: *Newsletter of the Canon Law Society of Great Britain and Ireland*, 90 (2003.), 2, 26-33; Heribert SCHMITZ, Der Kongregation für die Glaubenslehre Vorbehaltene Straftaten, u: *Archiv für katholisches Kirchenrecht*, 170 (2001.), 2, 441-462; Zbigniew SUCHECKI, La tutela penale dei minori presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora, u: *Apollinaris*, LXXIX (2006.), 3-4, 719-732; Charles SCICLUNA, The procedure and Praxis of the Congregation for the Doctrine of the Faith regarding *Graviores Delicta*, u: *Forum. A Review of Canon Law and Jurisprudence*, 95 (2006.), 1, 116-125.

38 O proceduralnim naglascima i novostima za kažnjivo djelo počinjeno s osobom mlađom od 18 godina vidi: Josip ŠALKOVIĆ, Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi (kan. 1395), u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.), 2, 262-265.

seksualnog prekršaja s maloljetnom osobom i c) prave pedofilije (zloporaba djece).³⁹

Zakonodavac u normama *de gravioribus delictis* upotrebljava pojam *delictum cum minor*, što ne znači samo fizički kontakt ili direktnu zloporabu (npr. spolni odnošaj s djetetom ili s njim izjednačenu spolnu radnju) nego uključuje također indirektne zloporabe (npr. bludne radnje, zadovoljavanje vlastite ili tuđe pohote ili navođenje djeteta da pred njim ili drugom osobom radi takve radnje, podvođenje, pokazivanje pornografije maloljetniku, pokazivanje golog tijela pred maloljetnikom, snimanje djeteta ili maloljetne osobe za izradu slika, audiovizualnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili prodaje, raspačavanja, prikazivanja takvoga materijala, ili navođenje na sudjelovanje u pornografskoj predstavi, skidanje i pohranjivanje pedofilskih sadržaja s interneta). Prema praksi Kongregacije za nauk vjere, nabrojena ponašanja ulaze u sadržaj riječi *delictum gravius*.⁴⁰

Za kažnjivo djelo odgovornost snosi pojedinac koji ga počinii. Riječ je o pojedinačnim slučajevima koji se ne smiju generalizirati. Nažalost, treba reći da su u nekim partikularnim Crkvama pojedini ordinariji (usp. kan. 134, § 1) pogriješili kad su se, podcjenjujući ozbiljnost činjenica (npr. obavijest o počinjenom kažnjivom djelu), ograničili na premještaj klerika (usp. kann. 190-191) iz jedne crkvene službe na drugu službu (ili iz jedne župe na drugu). Takvi postupci nisu bili ispravan pravni put u ostvarenju pravednosti pa je Sveta Stolica 2001., zbog težine kažnjivoga djela, odlučila prisvojiti pravo odlučivanja za ova kaznena djela.

Prije spomenuti kanonski propisi bave se pitanjem sudskog postupka u kanonskom uređenju i ni u kojoj se mjeri ne bave optužbama i mjerama civilnih sudova koji postupaju sukladno vlastitim zakonima. Tko god se obrati ili se obraća crkvenome sudu, može se obratiti i državnome sudu podizanjem tužbe za slična kaznena djela. Moguća su, dakle, dva puta utvrđivanja i izricanja

39 Usp. Intervista di Gianni Cardinale a mons. Charles Scicluna sulla rigidità della Chiesa nei casi di pedofilia (13. 3. 2010.), u: www.vatican.va/resources/resources_mons-scipluna-2010_it.html (30. rujna 2011.).

40 Usp. Zbigniew SUCHECKI, La tutela penale dei minori presso la Congregazione pel la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora, u: *Apollinaris*, LXXIX (2006.), 3-4, 724.

kaznenih mjera za kazneno djelo počinjeno s osobom mlađom od 18 godina: crkveni put (sukladno normama kanonskoga prava) i civilni put (sukladno normama kaznenoga i kazneno-procesnoga prava pojedine države). Oba navedena puta potpuno su neovisna i samostalna te se ne smiju međusobno miješati. O neovisnosti i samostalnosti ovih dvaju puteva indirektno govori i čl. 8. st. 1. *Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima*.⁴¹

Oštrina kojom Crkva procjenjuje i sudi ova kažnjiva djela pokazuje se i time što Sveta Stolica posebnim zakonima pridržava sebi pravo suđenja za tu vrstu zlodjela. Neposredno je nadležna Kongregacija za nauk vjere koja u takvim slučajevima djeluje »u svojstvu Apostolskog suda«. Takav stav zakonodavca nipošto nije na tragu želje za prikrivanjem ili zataškavanjem mogućih skandala kako bi se umanjila težina takvih nedjela već, naprotiv, ukazuje na to da je riječ o vrlo teškim djelima kojima se posvećuje najveća moguća pozornost i ozbiljnost pa se odluka o njima ne prepušta »mjesnim strukturama«, koje su potencijalno podložne utjecajima, već je ona u nadležnosti jednog od tijela Svete Stolice: Kongregacije za nauk vjere.

Nedvojbeno je da sadržaj obveza i prava u slučajevima seksualnih zlopورا od strane klerika obuhvaća obveze i prava više osoba, kao i zajedničko dobro Crkve. G. Ghirlanda sadržaj obveza i prava promatra navodeći sintetički tri osnovne skupine: 1) obveze i prava optuženoga klerika, 2) obveze i prava žrtve; 3) obveze i prava dijecezanskog biskupa ili poglavara ustanove posvećenoga života ili društva apostolskog života čiji je član optužen klerik.⁴² Isti zaključuje i smatra da je na temelju sadržaja obveza i prava kod seksualnih zlopورا svećenika moguće govoriti o trima žrtvama: 1) *osobi* koju je klerik seksualno iskoristio (posebno ako je riječ o maloljetniku); 2) *zajednici vjernika* koju takav čin teško ranjava; 3)

41 Članak 8. stavak 1. određuje da će sudske vlasti obavijestiti nadležne crkvene vlasti o pokretanju kaznene istrage o kleriku zbog možebitnih djela predviđenih kaznenim zakonikom. Tim ugovorom u Hrvatskoj predviđa se samo *dostavljanje obavijesti* nadležnim crkvenim vlastima o sudskoj istrazi klerika, a ne o dostavljanju rezultata istrage ili pravorijeka. Usp. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske* (predgovor J. Bozanić, kom. N. Eterović), Zagreb, 2001., 27-37.

42 Usp. Gianfranco GHIRLANDA, Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpretati da chierici, u: *La Civiltà Cattolica*, 153 (2002.), 2, 341-353.

samome *kleriku*, i to ne samo ako je neosnovano optužen nego i onda ako se zaista ukaljao nekim od kaznenih djela koja se navode u kan. 1395, § 2.⁴³

5. Kažnjivo djelo kršenja obveze prebivanja (kan. 1396)

Jedna od obveza klerika, povezanih s institutom inkardinacije (usp. kann. 265-272), jest obveza prebivanja. U kan. 283 o ovoj se obvezi govori općenito: »klerici, iako nemaju prebivališne službe, neka se ne udaljuju iz svoje biskupije na duže vrijeme, koje treba da se odredi krajevnim pravom, bez dopuštenja, barem pretpostavljenog, svojeg ordinarija«. Fizička nazočnost klerika unutar crkvenoga područja na kojem ima prebivalište nije stoga neka apsolutna obveza s obzirom na to da su u tom smislu dopušteni izuzeci, pod uvjetom da oni nisu u suprotnosti s drugim normativnim propisima i da ne impliciraju neposlušnost ordinariju.⁴⁴ Novost je u važećem *Zakoniku* pravo klerika na godišnji odmor o kojemu zakonodavac govori u kan. 283, § 1: »Pripada im ipak da svake godine imaju potrebno i dovoljno vrijeme praznika određeno općim i krajevnim pravom.«

Osim opće obveze određene u kan. 283 zakonodavac nameće, specificira za neke naslovnike crkvene službe obvezu prebivanja. Riječ je o službama koje su posebno važne za dobro Crkve (službe povezane s potpunom brigom za duše), a odsutnost naslovnika iz mjesta prebivanja teško bi izložila opasnosti dobro duša. Napose je ta obveza u važećem *Zakoniku* nametnuta dijecezanskim biskupima (kan. 395, § 1), biskupima koadjutorima i pomoćnim biskupima (kan. 410), župnicima (kan. 533, §§ 1-2), župnim upraviteljima (kan. 549), župnim vikarima (kan. 550, § 1), svećenicima koji *solidarno* preuzmu odgovornost za neku župu (župe) (kann. 543, § 2, br. 1), redovničkim poglavarima (kan. 629). Pastiri koji imaju potpunu brigu za duše u župi (npr. župnik) dužni su poštivati obvezu mjesta prebivanja mnogo dosljednije prema odredbi kan. 533, § 2 nego što je to određeno za ostale navedene crkvene službe. U kan. 533, § 2 zakonodavac određuje: »Župnik smije, radi odmora, izbivati iz župe

43 Usp. *Isto*, 353.

44 Usp. Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 486.

svake godine najviše mjesec dana neprekidno ili uz prekide, osim ako se tome protivi važan razlog; u to vrijeme odmora ne ubrajaju se dani u kojima se jednom godišnje posvećuje duhovnoj sabranosti; ali je župnik, da bi izbivao iz župe više od tjedan dana, dužan o tome obavijestiti mjesnog ordinarija.«

Kan. 1396 govori o kršenju obveze prebivanja u mjestu koje određuje povjerena zadaća, od strane nositelja (*titulara*) neke rezidencijalne službe, koja se ima obavljati unutar nekog određenog teritorija. B. F. Pighin u komentaru kan. 1396 donosi da se izvršavanje obveze prebivanja danas promatra mnogo elastičnije u usporedbi s kanonskom tradicijom jer pastoralni zahtjevi danas mogu zahtijevati dulju odsutnost iz mjesta prebivališta zbog različitih zadaća povjerenih istome kleriku koji je ponekad voditelj i većeg broja župa, ili zato što mogućnost aktiviranja komunikacijske mreže i mogućnost brzog prebacivanja iz jednog mjesta u drugo dopuštaju i daljinsko izvršavanje crkvene dužnosti koja je povezana s pučanstvom na točno određenom zemljopisnom području.⁴⁵

Kan. 1396 smatra kažnjivim djelom *teško* kršenje obveze prebivanja kojom su neke osobe vezane radi crkvene službe. Prekršaj obveze prebivanja, ako je težak, pogotovo ako se ponavlja ili, još gore, ako je trajan, sustavan, uz znatnu predrasudu o službi, ili ako se događa u trenucima, odnosno u takvim okolnostima da izaziva sablazan ili znatnu štetu, sačinjava u smislu kan. 1396 stvarno kanonsko kažnjivo djelo. Kriteriji za utvrđivanje težine nisu jasno navedeni u kanonu, no oni očito odgovaraju vanjskim objektivnim okolnostima kao što su to, primjerice, ukupno trajanje neopravdanih odsutnosti, njihova učestalost, posljedice odsutnosti, narav službe koja više zahtijeva nazočnost službenika. Razumije se da u slučaju više sile nema kršenja obveze, primjerice u slučaju bolesti ili druge zakonite i proporcionalne okolnosti, s time da naslovnik mora sam, ako je to moguće, osigurati zamjenu za obnašanje njegovih funkcija kako ne bi došlo do zanemarivanja osnovnih zahtjeva službe. Temeljni objektivni element kaznenog djela, koje u subjektivnom smislu mora sadržavati *namjeru* (umišljaj), jer bi u suprotnom slučaju

45 Isto, 487.

djelo spadalo u okvire odredbe kan. 1389, § 2, zahtijeva da se radi o *teškom* kršenju obveze.⁴⁶ Subjekti teškog kršenja obveze prebivanja mogu biti klerici, redovnici i laici. V. De Paolis u komentaru kan. 1396 ističe da je teško zamisliti za laike neku obvezu prebivanja na temelju crkvene službe.⁴⁷ Smatram da se na temelju kan. 517, § 2, pa i na temelju odredbe partikularnoga prava, za laike kojima se povjerava sudjelovanje u pastoralnom djelovanju župe može postaviti obveza prebivanja, što jasno ovisi o pastoralnim potrebama, okolnostima, opsegu zadaća pojedinog vjernika laika u službi *župnog pastoralnog suradnika* (usp. kan. 517, § 2).

Za kažnjivo djelo kršenja obveze prebivanja predviđena je kazna *ferendae sententiae* neodređena, ali obvezatna: »neka se kazni pravednom kaznom«. Ipak može doći i do oduzeća službe. Kan. 1396 obuhvaća i intervencije mjerodavne vlaste radi obuzdavanja stigmatiziranog ponašanja naslovnika službe, kao što je to, primjerice, *kanonska opomena*. Takvu je mjeru ordinarij dužan donijeti kako bi kasnije eventualno mogao izreći mjeru oduzeća službe, što je najteža predviđena mjera u slučaju kršenja obveze prebivanja s obzirom na preuzetu službu, dužnost ili zadaću.

6. Kažnjivo djelo *navođenja* pokornika na grijeh protiv šeste zapovijedi od strane svećenika (kan. 1387)

Kažnjivo djelo navođenja pokornika na grijeh protiv šeste zapovijedi u činu, prigodom ili pod izgovorom ispovijedi od strane svećenika (kan. 1387) nalazi se izvan V. naslova, 2. dijela VI. knjige *Zakonika*, ali se može smatrati povredom posebne obveze od strane svećenika koji u ispovijedi treba biti otac, učitelj i liječnik.

Kazni je podložno svako kažnjivo djelo počinjeno protiv šeste Božje zapovijedi u činu, prigodom ili pod izgovorom ispovijedi. Crkva smatra osobito teškim da sakrament pokore, sakrament oproštenja i pomirenja, može biti i samo prigoda za zlo.⁴⁸ Stoga za-

46 Usp. *Isto*, 487-488.

47 Usp. Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, 362.

48 O pravnoj zaštiti sakramenta pokore vidi: Jure BRKAN, Pravna zaštita sakramenta pokore, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.), 1, 381-405.

konodavac u kan. 1387 određuje kažnjivo djelo navođenja pokornika na grijeh protiv šeste zapovijedi u činu, prigodom ili pod izgovorom ispovijedi te ga smatra jednim od najtežih kažnjivih djela koje jedan svećenik može počiniti. Kažnjivo djelo obuhvaća svaki grijeh protiv šeste Božje zapovijedi. V. De Paolis naglašava da se kažnjivo djelo naprosto sastoji u navođenju na grijeh protiv šeste Božje zapovijedi, na bilo koji način, makar pokornik ne pristane na grijeh.⁴⁹ Znači, nije nužno da pokornik pristane na navođenje na grijeh. Pokornik se može i vrlo odlučno protiviti, ali kažnjivo djelo postoji i za sam pokušaj učinjen od strane svećenika, neovisno o reakciji pokornika: bilo da pokornik pristane na napastovanje, bilo da nikako ne pristane.

Navođenje (napastovanje) pokornika od strane svećenika (prezbitera ili biskupa), pa i onoga koji nema ovlast ispovijedanja, treba biti teški i izvanjski grijeh protiv šeste Božje zapovijedi i ako je takvo navođenje u kontekstu sakramenta ispovijedi. Navođenje mora biti zaista siguran i izvanjski teški grijeh (riječima, znakovima, gestama, pismom...) u odnosu na čine i namjeru. Ovdje se ne traži da navođenje uspije, tj. da se ostvari pokornikov pristanak na takav grijeh. Navođenje može biti: a) za vrijeme slavljenja sakramenta ispovijedi, tj. navođenje u vrijeme odvijanja slavljenja sakramentalne ispovijedi; b) prigodom ispovijedi, tj. ako navođenje bude malo prije ili malo poslije ispovijedi; c) u kontekstu ispovijedi (pod izgovorom ispovijedi) ako svećenik tada nema namjeru slaviti ispovijed nego simulira (*hini*) ispovijed, a navodi pokornika na izvanjski teški grijeh protiv šeste Božje zapovijedi.⁵⁰

Počinitelj kažnjivoga djela jest bilo koji svećenik (prezbiter i biskup), svjetovni ili redovnički, s bilo kojim dostojanstvom ili službom. Ako bi svećenik koji je navodio pokornika na teški izvanjski grijeh protiv šeste Božje zapovijedi za vrijeme navođenja promišljeno prekršio crkveni zakon, on bi počinio kažnjivo djelo navođenja: ako bi pak svećenik navođenje učinio zbog propusta dužne pažnje, ljubaznosti, srdačnosti, naivnosti, bezazlenosti ili površnosti, ne bi počinio kažnjivo djelo navođenja (usp. kan. 1321,

49 Usp. Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, 342.

50 Usp. *Isto*, 342-343.

§ 2) iz kan. 1387. Ipak, kažnjivo djelo nije dovršeno već je samo pokušano, u smislu kan. 1328, ako pokornik ne zamijeti napastovanje koje je ispovjednik učinio (usp. kan. 1330). Navođenje može biti i od strane pokornika. U takvom slučaju, ako svećenik ne pristane, kriv ostaje samo penitent; ako pristane, onda je to teški izvanjski prekršaj u kojemu je navođenje obostrano, odnosno uzajamno, i tada je svećenik suučesnik u grijehu.⁵¹

Protiv tog kažnjivog djela određene su najstrože kazne. Predviđene kazne *ferendae sententiae* idu od obustave pa sve do otpusta iz kleričkog staleža, a mogu se donijeti i zabrane i oduzeća, već prema težini kažnjivog djela. Kod procjenjivanja kažnjivog djela veliku važnost svakako ima ponavljanje tog kažnjivog djela. Kažnjivo djelo pridržano je Kongregaciji za nauk vjere⁵² kojoj se treba uteći bilo za samo postupanje bilo za rok zastare kažnjivoga djela (usp. 1362, § 1, 1°).

V. De Paolis u komentaru kan. 1387 svraća pozornost i na kann. 1390 i 982 koje očito treba imati u vidu kada se znanstveno komentira kan. 1387. Kan. 1390 odnosi se na lažnu prijavu ispovjednika crkvenome poglavaru – klevetnik upada u zabranu bogoslužja *latae sententiae*, a ako je klerik, i u obustavu. U kan. 982 određuje se pak da klevetnik ne može biti odriješen ako prije izričito ne opozove lažnu prijavu i ne bude spreman nadoknaditi štetu ukoliko je ima.⁵³

7. Povreda posebnih obveza službenika crkvenih sudova

Povrede posebnih obveza službenika crkvenih sudova nalazimo također izvan V. naslova, 2. dijela VI. knjige *Zakonika*. Zakonodavac ih smješta u VII. knjigu *Zakonika*, *Postupci* (kann. 1400-1752) u kojoj se nalazi disciplina koju treba obdržavati u odvijanju sudskih postupaka. Povreda posebnih obveza službenika crkvenih sudova može se dogoditi od strane onoga tko sudi (usp. kann. 1457,

⁵¹ Usp. *Isto*, 342.

⁵² Usp. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, Lettera ai Vescovi della Chiesa cattolica e agli altri Ordinari e Gerarchi interessati circa le modifiche introdotte nella lettera apostolica motu proprio data *Sacramentorum sanctitatis tutela* (21 maggio 2010), čl. 4, § 1, 1°, u: www.vatican.va/resources/index_it.htm (1. rujna 2010.).

⁵³ Usp. Velasio DE PAOLIS – Davide CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, 344.

1470, § 2; DC, čl. 75)⁵⁴ te od strane onoga tko zastupa i brani (usp. kann. 1488-1489; DC, čl. 110-111).⁵⁵

U kan. 1457, § 1 zakonodavac govori o kažnjivim djelima i kaznama kojima mjerodavna vlast može kazniti suce. Mjerodavna vlast može primjerenim kaznama kazniti: a) suce koji, premda su sigurno i očito mjerodavni, odbiju suditi; b) suce koji, bez oslonca na bilo koji pravni propis, sebe proglase mjerodavnim te sude u parnicama i rješavaju ih; c) suce koji prekrše zakon o čuvanju tajne; d) suce koji prevarom ili zbog velika nemara nanesu strankama u sporu drugu štetu. Suce koji se, zbog tih kažnjivih djela i drugih, teško ogriješe o svoju službu može kazniti mjerodavna vlast primjerenim kaznama ne isključujući ni oduzeće službe (usp. kan. 1457, § 1). Istim kaznenim mjerama podliježu i drugi sudski službenici i pomoćnici (promicatelj pravde, branitelj veze, preslušatelj, izvjestitelj i bilježnici) ukoliko zanemare svoju službu na bilo koji od prethodno navedenih načina. Sve njih može kazniti i sudac (usp. kan. 1457, § 2).⁵⁶ U kan. 1470, § 2 zakonodavac pak određuje da »sve prisutne na suđenju, ako se teško ogriješe o dužno poštovanje i poslušnost sucu, sudac može primjerenim kaznama privesti k dužnosti, a odvjetnicima i zastupnicima osim toga i obustaviti obavljanje službe na crkvenim sudovima«.

U uputi DC u čl. 75, § 1 izričito se spominju i pravne odredbe prema kojima ih treba kazniti: »§ 1. Suci i drugi službenici, te pomoćnici suda koji pogriješe protiv službe koja im je povjerena, neka se kazne prema pravnoj odredbi (usp. kann. 1386; 1389; 1391; 1457; 1470, § 2).« U § 2 istoga članka zakonodavac poziva biskupa moderatora suda na *pravnu budnost* riječima: »Gdje zbog nemara, nestručnosti ili zlorabe bude spriječeno ispravno dijeljenje pra-

54 PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Instructio Dignitas connubii*. Instructio servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii, 25 ianuarii 2005, u: *Communicationes*, 37 (2005.), 11-92. Hrvatski prijevod upute: PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, Uputa *Dostojanstvo ženidbe* koju treba obdržavati na biskupijskim i međubiskupijskim sudovima u vođenju parnica ništavosti ženidbe, GK, Zagreb, 2010. (u tekstu DC).

55 O povredi posebnih obveza službenika crkvenih sudova više vidi: Bruno Fabio PIGHIN, *Diritto penale canonico*, 486-494.

56 O kaznenoj odgovornosti suca vidi: Manuel J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma, 2006., 303-304.

vde, biskup moderator suda ili skupina biskupa neka se pobrinu, upotrijebivši prikladna sredstva, ne isključujući, ako je potrebno, ni uklanjanje sa službe«, a u § 3, referirajući se na kan. 128, donosi: »Tko god drugomu nezakonito nanese štetu pravnim činom, dapače i svakim drugim činom učinjenim namjerno ili iz nemarnosti, obvezan je nadoknaditi štetu (kan. 128).«⁵⁷

U kann. 1488-1489 zakonodavac određuje zabrane i kaznene mjere za zastupnike i odvjetnike. Zastupniku i odvjetniku zabranjeno je: a) otkupiti parnicu: otkupljenje parnice sastoji se u sporazumu između stranke i njezina zastupnika ili odvjetnika, preko kojeg, uplatom često podrugljive (nikakve) svote, stječu prestanak prava na kojima je i pokrenut sudski spor i čijim korisnicima postaju u slučaju pobjede; b) za sebe ugovoriti prekomjernu nagradu ne vodeći računa o honorarima koje je odredio sud prema kan. 1649, 2°; c) za sebe ugovoriti dio potraživane stvari koja je predmet spora. Te su pogodbe ništavne po samome pravu, a sudac ih može kazniti novčanom kaznom. Osim toga, biskup koji je na čelu suda može odvjetniku i obustaviti službu i, ako isto ponovi, izbrisati ga iz popisa odvjetnika (usp. kan. 1488, § 1). Na isti se način mogu kazniti odvjetnici i zastupnici koji, izigravajući zakon, odvlače parnice od mjerodavnog suda da ih drugi sudovi riješe povoljnije (usp. kan. 1488, § 2). Kan. 1489 propisuje da se odvjetnicima i zastupnicima koji zbog darova ili obećanja ili zbog bilo kojeg drugog razloga iznevjere svoju službu, treba obustaviti zastupništvo i kazniti novčanom globom ili drugim primjerenim kaznama.⁵⁸

U uputi DC u čl. 110 zakonodavac ponavlja ono što je u *Zakoniku* određeno, tj. da je odvjetnicima i zastupnicima zabranjeno: »1° odustati od naloga bez opravdana razloga tijekom rješavanja parnice; 2° ugovoriti pretjeranu naknadu za svoje usluge, a ako bi to učinili, pogodba je ništava; 3° iznevjeriti službu zbog darova, obećanja ili bilo kojega drugog razloga; 4° odvući parnice od mjerodavnih sudova ili izigrati zakon na bilo koji način« (usp. kann.

57 Komentar čl. 75 DC vidi: Klaus LÜDICKE, *Dignitas connubii. Die Eheprozessordnung der katholischen Kirche*. Text und Kommentar, Essen, 2005., 99-100.

58 O kaznenoj odgovornosti zastupnika i odvjetnika vidi: Manuel J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, 279-282.

1488-1489). »U čl. 111, § 1 izričito se spominju i pravne odredbe prema kojima ih treba kazniti: Odvjetnici i zastupnici koji pogriješe protiv povjerene im službe, neka se kazne prema pravnoj odredbi (usp. kann. 1386; 1389; 1391, br. 2; 1470, § 2; 1488-1489).« U § 2 istoga članka zakonodavac poziva biskupa moderatora suda na *pravnu budnost* riječima: »Ali ako se utvrdi da su nedorasli za obnašanje povjerene im službe zbog nestručnosti, gubitka dobrog glasa, nemara ili zloporaba, neka se biskup moderator ili skupina biskupa pobrinu, upotrijebivši primjerene mjere, ne isključujući, ako je potrebno, ni zabranu pružanja pravne zaštite na njihovu sudu«, a u § 3, referirajući se ponovno na kan. 128, određuje: »Tko god drugomu bilo kojim činom, namjerno ili iz nemara, nezakonito učinjenim, nanese štetu, obvezan je nadoknaditi štetu (usp. kan. 128).«⁵⁹

Zaključak

Kažnjiva djela protiv posebnih obveza treba smatrati rijetkim i izvanrednim slučajevima u Crkvi, ali nesumnjivo je da ona izazivaju veliku sablazan, posebno ako ih počine klerici ili redovnici, pa nalažu autentičnu *pravnu mudrost* u primjeni i izricanju kaznene mjere. Stoga mjerodavna crkvena vlast na obavijest o počinjenju kažnjiva djela mora djelovati u skladu s kanonskim odredbama, provesti iznimno važnu *prethodnu istragu* te, po zaključenju prethodne istrage, donijeti odgovarajuću odluku u skladu s kanonskim kaznenim i procesnim pravom. Primijeniti, djelovati, izreći kaznenu mjeru znak je i *ljubavi* i *pravednosti* prema počinitelju kaznenoga djela, prema žrtvi i zajednici vjernika. Kanonski kazneni sudski ili upravni postupak treba smatrati nužnim ozdravljjujućim elementom, a ne nečim što »komplicira« poslanje i djelovanje dijecezanskog biskupa ili zakonita poglavara. Pojedinačni sudski i upravni kazneni postupci te kaznene mjere pomažu u suprotstavljanju pokušajima proširenja krivnje ili sumnji na veliku većinu npr. posvećenih službenika koji vjerno žive svoj poziv i požrtvovno služe u spasenju duša. Stoga

59 Komentar čl. 110-111 DC vidi: Klaus LÜDICKE, *Dignitas connubii. Die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche*, 137-139.

ispravan *pravni pristup* može dati doprinos u vraćanju vedrine, spokoja i povjerenja mnogim uzburkanim »duhovima« nakon počinjenja kažnjivih djela protiv posebnih obveza. U svrhu pak prevencije ili sprečavanja počinjenja kažnjivih djela mjerodavna crkvena vlast treba vjerno obdržavati odredbe o formaciji klerika, laika i redovnika za njihov vlastiti životni stalež te odredbe o formaciji za obavljanje pojedine crkvene službe i zadaće.

DELICTS AGAINST SPECIAL OBLIGATIONS (CAN. 1396-1398)

Summary

Author comments a number of dispositions of the Codex of Canon Law from the 1983., which refer to delicts against special obligations: 1. exercise of a trade or business contrary to the prescripts of the canons (can. 1392); 2. violation of obligations imposed by a penalty (can. 1393); 3. attempt of marriage (by cleric or perpetually professed religious) (can. 1394); 4. persisting with scandal in another external sin against the sixth commandment of the Decalogue (can. 1395); 5. violation of the obligation of residence (can. 1396); 6. solicitation of a penitent to sin against the sixth commandment of the Decalogue, on the occasion, or under the pretext of confession (can. 1387); 7. violation of special obligations of officials of the ecclesiastical tribunal: a) by the one who judges (cann. 1457, 1470, § 2; DC, art. 75); b) by the advocate and defender (cann. 1488-1489; DC, art. 110-111). The expression *delicts against special obligations* refers to the violation of particular obligations which are arising from the state of life: cleric, lay or professed religious, or are arising from duties linked to the performance of a particular ecclesiastical service, according to the legal prescripts. Three elements are constitutive in the delict against special obligations: a subjective element (a violation of law or commandment), an objective element (a considerable moral liability) and a legal element (or law element) (canonical sanction). Delicts of clerics against the sixth command of the Decalogue committed with minors were the subject of recent serious discussions in the field of the Canon Law, as well as they were a result of a negative echo in public opinion, and a scandal among the faithful.

Key words: *Codex of Canon Law* from the 1983., penalties in the Church, delicts against special obligations, ecclesiastic office, cleric, lay, professed religious.